

In Memoriam Jan Brouwer van De Architect

'Zolang niemand me tegenhoudt ga ik door' - IM Jan Brouwer (1935-2023)
Harm Tilman

'Als ik er niet meer ben mogen ze me vergeten.' Dit heeft de vorige week overleden architect Jan Brouwer wel eens gezegd. De kans dat dit gebeurt, lijkt mij niet bijzonder groot, gelet op de enorme invloed die hij heeft gehad op de architectuur en de kwaliteit van de stedelijke ruimte. Tijdens dezelfde gelegenheid zei hij ook: 'Zolang niemand me tegenhoudt ga ik door'. Daarin heeft hij wel gelijk gekregen. Tot op hoge leeftijd bleef hij actief.

Jan Brouwer was een duizendpoot, die net zo gemakkelijk een gebouw ontwierp als aannemers of politici de les las. Een groot deel van zijn werkende leven was hij actief als adviseur. Daarin legde hij een grote verantwoordelijkheid voor de publieke zaak aan de dag. Zijn bijdragen liggen vooral op het gebied van architectuurbeleid. Hij was actief in de bloeitijd van de Nederlandse architectuur en zette zich met hart en ziel in voor deze zaak.

Brouwer was van 1998 tot 2000 voorzitter van de BNA. Als zodanig was hij een atypische voorzitter (naar de maatstaven van vandaag) die zich vol overgave mengde in architectonische aangelegenheden. Zo pleitte hij voor een nieuwe manier van aanbesteden, een onderwerp dat de gemoederen nog altijd bezighoudt. Ook schroomde hij niet om in deze functie publiekelijk stelling te nemen in maatschappelijke debatten. In de discussie die rond 2000 in Den Haag losbrak over de plannen van Richard Meier voor het Wijnhavenkwartier, nam hij bepaald geen blad voor de mond.

Adviseurschappen en stoelen

Daarna vervulde Brouwer sleutelposities in het landelijke architectuurbeleid. Hij was de eerste Rijksadviseur Infrastructuur (2004-2008). Betrokkenen roemden zijn grote bevlogenheid. Juist op dit vlak dichtte hij zichzelf invloed toe. 'Als ik als adviseur van "Ruimte voor de rivier" mijn stem verhef, trilt de aannemer, want dan moet hij dingen anders gaan doen. Die bruggen over de Waal en IJssel liggen er langer dan wij leven. Als je daar een beetje kwaliteit aan hebt toegevoegd, kun je van invloed spreken.'

Gedurende zijn adviseurschap beschouwde Brouwer architectuur meer als het vormgeven van de openbare ruimte en het maken van wat hij fatsoenlijke gebouwen noemde. Zijn aandacht verschoof naar de consumptie, productie en transformatie van stromen grondstoffen in de gebouwde omgeving. Voor hem paste dit in de aandacht die hij vanaf het begin van zijn praktijk voor circulair ontwerpen en bouwen aan de dag had gelegd.

Aan gebouwen waagde hij zich in deze tijd niet meer, stoelen namen de plaats van gebouwen in. Brouwer was ervan overtuigd dat hij met zijn creativiteit kon bijdragen aan nieuwe ontwikkelingen, materialen en methoden. Dat deed hij niet onsuccesvol. Zo won hij met de Chalu stoel die hij samen met Chris Karthaus ontwierp, in 2014 De WH Gispen Award.

Boosting

In Brouwers opvatting 'volgt vorm constructie of materiaal'. Met conceptueel ontwerpen had hij weinig op. Zijn belangstelling ging uit naar de manier waarop je van losse elementen, knooppunten en materialen iets nieuws kunt

maken en uit elkaar kunt halen, zelfs in een andere vorm. 'Ik ging daar steeds verder in door het bedenken van nieuwe constructies en het gebruik van branchevreemde materialen, zoals aluminium en kunststof'. Hij was hartstochtelijk voorstander om de afstand tussen architectuur en ingenieurskunde te verkleinen.

In 1988 richtte Brouwer samen met Mick Eekhout, Jan Westra en Friso Kramer 'Booosting' op en werd hij de eerste voorzitter. De drie O's stonden voor onderzoek, ontwerp en ontwikkeling. Van dit platform dat zich inzette voor industrieel bouwen en innovatie, waren architecten, constructeurs, productontwerpers en bouwbedrijven lid. Wat de leden van het eerste uur voor ogen stond, waren gebouwen die je als auto's kunt assembleren en demonteren. In 1989 werd hij benoemd tot hoogleraar bouwtechnologie aan de TU Delft.

Haagse architectuur

Brouwer beschouwde zichzelf niet als een bijzonder goede architect. Ten onrechte naar mijn mening. Met zijn in 1968 opgerichte architectenbureau realiseerde hij vooral utiliteitsbouw. De Vuiloverslag op de Binckhorst te Den Haag, later Afvalkathedraal genoemd, vormt het onbetwiste hoogtepunt van zijn werk. Zijn verderop gelegen kantoorgebouwen, vlakbij de oprit naar de Utrechtsebaan, zijn wellicht bekender. Zijn werk werd door toenmalige critici getypeerd als hightech architectuur.

Brouwer realiseerde de meeste van zijn projecten in Den Haag en deed weinig daarbuiten. Of deze de tand des tijds zullen doorstaan, is de vraag. Den Haag is immers een stad die sterk leeft in het verleden en weinig op heeft met moderne architectuur. In een stad die de Zwarte Madonna van Carel Weeber, het Danstheater van Rem Koolhaas en Sociale Zaken van Herman Hertzberger heeft gesloopt, respectievelijk gaat slopen, hoef je op weinig consideratie te rekenen. Ieder voorstel om de Afvalkathedraal een tweede leven te geven, lijkt dan ook bij voorbaat kansloos.

Aan een ideeënprijsvraag over de toekomst van het gebouw stelde Atelier Tomas Dirrix voor de Afvalkathedraal niet te hergebruiken, wat in Den Haag nu eenmaal uitloopt op sloop, maar te behouden. De Afvalkathedraal wordt in Dirrix' plan ingezet voor het composteren van bioafval, zodat de grond van het omliggende park kan worden verbeterd. Door het gebouw te behouden, blijft de afvalverwerking zichtbaar voor de bewoners van de stad. Een mooier eerbetoon aan Brouwers gedachtengoed is niet denkbaar.